

КОНФОРМІЗМ (CONFORMITY) – пристосування, пасивне прийняття існуючого порядку речей, пануючої думки; поступливість людини реальному чи уявному тиску групи щодо прийняття нею невідповідних її переконанням групових соціальних настанов (норм, правил, стандартів) або деяких суджень як спосіб розв’язання внутрішнього конфлікту.

Нонконформізм (*recusancy*) – протилежна позиція неприйняття індивідом точки зору групи, зовнішнє чи внутрішнє протиставлення індивідуальних ціннісних орієнтацій і власних відмінних від групових бачення та поведінки.

Поняття конформізму набуло певного негативного відтінку від визначення його змісту – пристосуванство, тому частіше визначають не конформізм, а конформність (конформну поведінку), маючи на увазі психологічну характеристику позиції індивіда відносно позиції групи, прийняття або неприйняття ним певного стандарту думки, що притаманна групі, міру підпорядкування індивіда груповому тиску. Конформність констатується, коли фіксується наявність конфлікту між думкою індивіда і позицією групи за умови подолання цього конфлікту на користь групи. Вплив групової більшості часто реалізується через конформізм як феномен групового тиску.

Конформізм можна розуміти як пристосування, пасивне прийняття існуючого порядку, пануючих думок особистості, а також відсутність власної позиції, некритичне слідування загальним поглядам, тенденціям, авторитетам, у діяльності людини призводить до панування посередності, рабської психології, а отже, до застою, рутини, загибелі творчих думок та ідей, пошукової активності членів суспільства. Традиційно він означає некритичне прийняття та слідування пануючим думкам і стандартам, стереотипам масової свідомості, традиціям, авторитетам, принципам, установкам і пропагандистським кліше. Конформізм включає такі риси, як відсутність індивідуальності, стандартність, піддатливість маніпуляціям ззовні, консерватизм. У формуванні конформізму як якості особи значну роль грають зовнішні обставини, і при сприятливих для формування цієї якості особових характеристиках вирішальну роль можуть грати страх, віра, імперативи внутрішньогрупової солідарності, пропаганда і бездумне слідування загальноприйнятим нормам.

Важлива відмінність конформності від конформізму у тому, що конформність може проявлятися не стільки на рівні індивідуальних відмінностей, скільки на рівні особливостей групової ситуації. Відомі також намагання трактувати конформність до

групових норм в одних випадках як позитивний, в інших — як негативний чинник функціонування групи. За твердженням прихильників цієї точки зору, деколи конформність може стимулювати навіть альтруїстичну поведінку або поведінку, яка узгоджується із моральними критеріями самої особистості. Натомість прийняття групових норм, що переслідує особисту вигоду, кваліфікується як пристосовництво. За таких обставин конформність спричинює різні негативні ефекти.

Роль психологічного механізму конформізму як соціальної норми в становленні концепції прав людини визначається суб'єктністю індивіда в процесі соціалізації як загального означення процесів розвитку та соціального виховання, положення про соціальне виховання як систему взаємодій індивіда та умов соціального і соціокультурного середовища, пріоритетність розвитку особистості та зацікавленість суспільства у створенні соціуму індивідуальностей, залежність функціонування індивіда від суспільства.

Соціально-психологічний принцип конформізму як системного впливу соціальної групи на індивіда, а також впливу індивіда через малу соціальну групу на соціальне ціннісне середовище, виступає типом соціального впливу, видом соціальної норми, обов'язковість дотримання якої є чинником, джерелом становлення і розвитку концепції та практики дотримання прав людини. Вимоги, що виражаються ними, в умовах демократії адресовані всім представникам тієї або іншої групи, завдяки чому забезпечується певна рівність індивідуумів у різних сферах громадського життя. Норми служать своєрідним щитом, захищаючи суб'єкта від несправедливих зазіхань на його гідність та громадські права. Будучи гарантом порядку і стабільності, норми вселяють почуття впевненості й безпеки, ними встановлюється визначеність дій і вчинків людини, цілих груп, що дає можливість значною мірою прогнозувати їхню поведінку й обирати собі в партнери людей, які додержуються норм співжиття і «правил чесної гри». Соціальні норми виступають чіткими орієнтирами і порадиниками, зразками і стандартами, якісними і кількісними критеріями. Маючи на увазі такі функції норм, людина охоче їм підпорядковується – у впевненості, що вони підкажуть правильне рішення і способи виконання його, позицію, що треба зайняти в конкретній життєвій ситуації, і думку, якої варто дотримуватися. У цьому сенсі норми значно спрощують і полегшують життя.

Наявність визнаних норм нерідко використовується для виправдання тих або інших вчинків перед іншими і навіть перед самим собою.

У західноєвропейській соціальній традиції поняття норми поведінки і права формувалися переважно як способи захисту індивіда і його свободи, тобто при виникненні протиріч між інтересами держави і правами особистості влада держави повинна бути насамперед спрямованою на захист прав особистості. Тривалий історичний досвід боротьби за відстоювання своїх громадянських прав сформував у громадян цивілізованих демократичних країн сприйняття державних структур не як органів, що визначають їхню долю, а як органів, зобов'язаних гарантувати права і свободи своїх громадян-платників податків.

Індустріальний та соціально-політичний розвиток суспільства в ХХ ст. зумовив виникнення потреби в міжнародному визнанні стандартів прав людини, як зобов'язання держав по відношенню до своїх громадян у різних сферах функціонування соціальної системи, внаслідок нормативного впливу більшості соціальних груп суспільства на органи влади. Конформна поведінка як така, що відповідає цілям розвитку суспільства та використовує законні засоби їх досягнення, де конформізм – узгоджує суспільні цілі та засоби їх досягнення.

Література

1. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу : [навч. посіб.] / Валентина Москаленко. — К. : Центр учбової літератури, 2007. — 448 с.
2. Андреева Г.М. Социальная психология : [уч. пособие] / Галина Андреева. — М. : Наука, 1994. — 324 с.
3. Москаленко В.В. Соціальна психологія : [підручник] / Валентина Москаленко. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 688 с.

© **Сергій Товщук**